

Gezalfd met geurige olie

Voorganger: Ds. Heleen Weimar
Regenboogkerk Hilversum

Schriftlezing Oude Testament: 1 Samuel 9,26 – 10,1

Schriftlezing Evangelie: Johannes 11,55 – 12,1

Inleiding

Het verhaal van deze zondag volgt direct op dat van de opwekking van Lazarus. Tijdens een maaltijd bij Lazarus en diens zussen Marta en Maria, zalft Maria de voeten van Jezus met kostbare olie. Het is een veelzeggend gebaar, waaruit heel veel liefde spreekt, en dat bovendien verwijst naar wat er te gebeuren staat in de dagen rond Pasen.

Ook wij worden in deze dienst genodigd aan een maaltijd waarbij Jezus aanwezig is.

Prediking

Gemeente van Jezus Christus,

Vier zondagen achter elkaar is er over Lazarus gelezen en gepreekt. En nóg is het verhaal niet afgelopen. Voor de vijfde keer gaat het over Lazarus en zijn zussen.

Het gedeelte van vandaag vormt de afsluiting en nasleep van wat tot nu toe is verteld, over Lazarus' dood en opwekking. En het is tegelijk voorspel van wat er gebeuren gaat: namelijk Jezus' eigen dood, zijn begrafenis en opstanding.

We hoorden het al de vorige week: de opwekking van Lazarus wordt de oorzaak van Jezus' dood, volgens Johannes. De hogepriester Kajafas velde als het ware Jezus' doodsvonnis met zijn uitspraak: 'Het is beter dat één mens sterft voor het hele volk, zodat niet het hele volk verloren gaat.' Maria, één van de zussen van Lazarus, zal Jezus daar nu met een innig en liefdevol gebaar op voorbereiden. Zij zalft hem alvast voor zijn begrafenis.

Dat Jezus door een vrouw gezalfd wordt, daarvan bestaan verschillende versies in het NT.

Bij Matteüs en Marcus gebeurt het tijdens een maaltijd in het huis van Simon, de Simon die aan een huidziekte had geleden, in Betanië. Een vrouw (haar naam wordt niet genoemd) giet olie uit over Jezus hoofd (Matteüs 26,6-13 en Marcus 14,1-9). Het wordt door Jezus opgevat als zalving voor zijn begrafenis.

Bij Lucas vindt de maaltijd in het huis van één van de farizeeën plaats (die toevallig ook Simon heet). De vrouw die Jezus zalft wordt ook niet bij name genoemd, maar van haar wordt gezegd dat ze als zondares bekend stond. Ze huilt, met haar tranen maakt ze Jezus' voeten nat, ze droogt ze af met haar haren en zalft dan zijn voeten. In deze versie is het thema niet de aanstaande begrafenis, maar is liefde en vergeving waar alles om draait (Lucas 7,36-50).

Bij Johannes is de maaltijd bij Lazarus thuis, ook in Betanië. De vrouw die Jezus zalft is Lazarus' zus Maria. Zij zalft Jezus' voeten en droogt ze af met haar haren. Ook hier wordt, net als bij Matteüs en Marcus, haar gebaar opgevat door Jezus als voorbereiding voor zijn begrafenis.

In alle vier de versies wordt er door de vrouwen zelf geen woord gezegd. Alles wat ze willen zeggen leggen de vrouwen in dat ene verrassende en innige gebaar.

Wat zegt Maria, Lazarus' zus, met háár gebaar, het zalven van Jezus' voeten?

Het zalven van iemands hóófd, dat gebeurde in Israël bij de wijding tot dienst aan God. Profeten werden gezalfd, priesters en koningen. We lazen hoe de profeet Samuel Saul tot koning zalfde, door een kruikje olie over zijn hoofd uit te gieten.

Met de koningen van Israël ging het uiteindelijk vaak mis. Ze vergaten hun opdracht om God en het volk te dienen, ze raakten in de ban van de macht, ze werden hebzuchtig of oorlogszuchtig. En daarom ontstond het verlangen naar een echte goeie koning, een ware gezalfde. Psalm 72 die we zongen gaat daarover. 'Hij zal de redder zijn der armen. Hij hoort hun hulpgeschrei. Hij is met koninklijk erbarmen hun eenzaamheid nabij.' Die echte goede koning naar wie werd uitgezien ging eenvoudigweg 'dé Gezalfde' heten. Messias in het Hebreeuws. Christos in het Grieks.

Martha, Maria's zus, herkende Jezus als deze verwachte Gezalfde. Toen Jezus' te laat leek te zijn gekomen, toen Lazarus al gestorven was, maar toen hij haar verzekerde: 'Ik ben de opstanding en het leven. Wie in mij gelooft zal leven, ook wanneer hij sterft...' En toen Jezus haar daarop vroeg: 'Geloof je dat?' toen antwoordde Martha: 'Ja Heer, ik geloof dat U de Messias bent, de Gezalfde, de Zoon van God die naar de wereld komen zou.' Als een profetes wees ze Jezus als gezalfde aan. Met haar woorden die ze over Jezus uitgoot, zalfde ze hem als het ware tot koning in Gods naam.

Behalve als een ritueel van wijding, was het zalven van iemands hoofd met geurige olie ook gebruik op feestelijke dagen. Psalm 23 bijvoorbeeld gaat daarover: 'Gij richt voor mij een maaltijd aan, voor de ogen van wie mij benauwen. Gij zalft mijn hoofd met olie. Mijn beker vloeit over.'

Maar Maria zalft niet Jezus' hoofd, maar zijn voeten. Wat is daarvan de betekenis? Wat drukt Maria uit met háár gebaar?

Neerknielen bij Jezus' voeten, dat was een vertrouwde houding voor Maria. Uren had ze aan Jezus' voeten doorgebracht. 'Aan iemands voeten zitten' was een uitdrukking voor de verhouding tussen leerling en leraar (zie ook Lucas 8,35). Maria had, gezeten aan de voeten van Jezus, heel veel van hem geleerd (Lucas 10,39).

Maria was Jezus ook te voet gevallen (bij zijn voeten neergeknield) toen Jezus' eindelijk in Betanië verschenen was, toen Lazarus al was gestorven. Het was een smekend gebaar, een roep om hulp, wat we vaker zien in de evangeliën. Ook Jairus, een leider van de synagoge, was aan Jezus voeten neergevallen, toen hij Hem smeekte om zijn dochter beter te maken (Lukas 8,41). Maar aan iemands voeten vallen kan behalve als smeking ook een uiting van dankbaarheid zijn. De Samaritaan die door Jezus van zijn huidziekte was genezen, viel neer aan Jezus' voeten om hem te danken, vertelt Lucas (Lucas 17,16).

En zo moeten we dit neerknielen van Maria, bij de maaltijd, aan de voeten van Jezus ook opvatten denk ik. Het is een uiting van dank aan Jezus, voor het tot leven roepen van haar broer, en bovendien voor alles wat ze van Jezus heeft geleerd, toen ze als leerling aan zijn voeten zat.

Maria's hóuding is een uiting van dank. Wat ze vervolgens dóet, het zalven van Jezus' voeten, betekent nog iets anders.

De voeten staan voor het hele lichaam. Het zálven van de voeten staat voor het zalven, dat wil zeggen: het bálsemen van heel het lichaam. Had Maria Jezus' hóofd gezalfd, dan had de associatie met balsemen veel minder voor de hand gelegen.

Het is ook opvallend, dat wanneer de evangelisten spreken over Jezus' gestorven of opgewekte lichaam, ze ook nadrukkelijk Jezus' voeten noemen. Op de dag van de opstanding ziet de andere Maria (Maria van Magdala) 'twee engelen in witte kleren zitten, één aan het hoofdeind en één aan het voeteneind van de plek waar het lichaam van Jezus had gelegen' (Johannes 20,12).

En als de opgestane Heer aan zijn leerlingen verschijnt, zo vertelt Lucas, zegt hij: 'Kijk naar mijn handen en voeten, Ik ben het zelf.' En dan toont hij hun zijn handen en voeten (Lucas 24,39).

Dus waar Marta met haar woorden Jezus als het ware tot Messias had gezalft, daar betoont Maria met haar daadwerkelijke zalving haar respect voor Jezus als leermeester, aan wiens voeten ze gezeten had, betuigt ze haar dank aan Jezus voor de opwekking van haar broer, en toont ze bovendien haar diepe medeleven en liefdevolle zorg met het oog op Jezus' naderende dood.

Wat Maria voor Jezus doet, doet mij denken aan het verhaal van de verheerlijking van Jezus op de berg, dat de evangelisten Matteüs, Marcus en Lucas vertellen (Matteüs 17,1-8; Marcus 9,2-8; Lucas 9,28-36). Daar zijn het Mozes en Elia die Jezus komen steunen en met hem komen spreken met het oog op zijn naderende uitgang (exodus) uit het leven.

Hier, in het evangelie van Johannes, is het Maria die Jezus komt steunen, niet met een gesprek, maar met een bijzonder liefdevol gebaar.

De nardusolie, waarmee Maria Jezus' voeten zalfde, was enorm duur. Het kostte bijna een jaarinkomen. Het was alles wat ze had. Ze had het gespaard voor haar eigen begrafenis. Alles wat ze had goot Maria uit voor Jezus, haar vriend, haar geliefde leermeester, wiens leven ernstig werd bedreigd.

Ik denk dat Jezus door dit gebaar van Maria, die alles gaf wat ze had, geïnspireerd was, toen hij zelf een paar dagen later bij een maaltijd de voeten van zijn leerlingen ging wassen. Ook dat behelsde een verwijzing naar zijn levenseinde. Jezus legde zijn bovenkleed af, zoals hij zijn leven af zou leggen, om de voeten van zijn leerlingen te kunnen wassen. Een gebaar van dienstbaarheid en zorg en van gastvrijheid te midden van dreigend geweld, machtspolitiek en verraad.

Deze week, die werd beheerst door de verschrikkelijke berichten uit Oekraïne, werd ik ook opgeschrikt door de plotselinge dood van een leeftijdsgenote. Bovendien waren er verdrietige berichten over slechte uitslagen van onderzoeken. Leed op wereldniveau. Leed op persoonlijke schaal.

In een tijd als de afgelopen week vind ik het verhaal van de zalving van Maria weldadig op te lezen. Dit verhaal gaat om liefde en respect en zorgzaamheid te midden van dreigende omstandigheden, boosaardige plannen en strijd om de macht. Het gaat ook om de waarde van menselijk contact, medeleven en liefdevolle zorg wanneer een mens zal gaan sterven.

Laten we zulke waarden hooghouden in deze moeilijke tijden, daartoe geïnspireerd door het voorbeeld van Maria.

Amen